

Science Uzbekistan

INTERNATIONAL CONGRESS ON MODERN SCIENCES-IV

"Global Prospects for Multidisciplinary Research and Education"

CHIRCHIK STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

April 07-10, 2025 / Chirchik, Uzbekistan

CHDPU
CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

UPI

The
Education
University

Excellence in
Learning Innovation

PROCEEDINGS BOOK

Volume-2

Editors

Prof. Dr. Jabbor Usarov

Prof. Dr. Dostnazar Khimmataliev

Mutabar Meylieva

Kibrio Burieva

ISBN: 979-8-89695-061-5

PROCEEDINGS BOOK

Volume-2

Science Uzbekistan INTERNATIONAL CONGRESS ON MODERN SCIENCES-IV

"GLOBAL PROSPECTS FOR MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND EDUCATION"

CHIRCHIK STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

April 08-10, 2025 / Chirchik, Uzbekistan

Based on Order No. 490 of the Minister of Higher Education, Science and Innovation dated
December 27, 2024

Editors

Prof. Dr. Jabbor Usarov

Prof. Dr. Dostnazar Khimmataliev

Mutabar Meylieva

Kibrio Burieva

30.04.2025

by Liberty Academic Publishers, New York, USA

ALL RIGHTS RESERVED NO PART OF THIS BOOK MAY BE REPRODUCED IN ANY FORM, BY
PHOTOCOPYING OR BY ANY ELECTRONIC OR MECHANICAL MEANS, INCLUDING
INFORMATION STORAGE OR RETRIEVAL SYSTEMS, WITHOUT PERMISSION IN WRITING
FROM BOTH THE COPYRIGHT OWNER AND THE PUBLISHER OF THIS BOOK.

© Liberty Academic Publishers 2025

The digital PDF version of this title is available Open Access and distributed under the terms of the
Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits adaptation, alteration, reproduction and distribution for
noncommercial use, without further permission provided the original work is attributed. The
derivative works do not need to be licensed on the same terms.

adopted by Mariam Rasulan

ISBN: 979-8-89695-061-5

Session -1 / Hall-5

08.04.2025

Moderator: Burxanova Mavjuda Bekbutaevna

Meeting ID: 813 0348 3436 / Passcode: 080808

Tashkent Local Time: 15:30-17:30

Ankara Local Time: 13:30-15:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
KREATIV FIKRLASHNI O'RGATISH VA UNING METODOLOGIK HUSUSIYATLARI	G.S.Xaldarchayeva	CHDPU
ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN SHAXSLARNING HAYOTGA MOSLASHUVI VA INKLYUZIV JAMIYAT QURISH	Qodirova Feruzaxon Usmanovna	CHDPU
BO'LAJAK O'QITUVCHINING KASBIY MALAKASINI SHAKLLANTIRISH	Qaynarova Iqbol Valiyevna Murodova Gulnora Ergash qizi Nurmuhammadova Gulnoza Muhiddin qizi	CHDPU
O'QUVCHILARINING KOGNITIV FAOLLIGINI OSHIRISHDA EVRISTIK TA'LIM VA IJODKORLIK.	Qaynarova Iqbol Valiyevna Murodova Gulnora Ergash qizi Erkaboyeva Durdona Alijon qizi	CHDPU
PEDAGOGIK PROGNOZLASHNING TA'LIM VA JAMIYAT RIVOJIDAGI AHAMIYATI	Ikrom Qodirov	CHDPU
ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR	Raximova Ismigul Sadulla qizi Egamberdiyeva Yulduz Dilshod qizi	Jizzax davlat pedagogika universiteti
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI FRAZELOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY ETIMOLOGIYASI	Shaxnoza Toxirovna Qarshiyeva	CHDPU
IJTIMOY MUHITDA OILAVIY MUNOSABATLARNING TA'SIRI: SALBIY VA IJOBIY JIHATLAR	Burxanova Mavjuda Bekbutaevna Musurmonova Maftuna Malik qizi Abdulazizova Marjona Asilbek qizi Ruziev Muzraf Mamurovich	CHDPU
OILADA IJTIMOY MUNOSABATLAR VA TARBIYA USULLARI	Burxanova Mavjuda Bekbutaevna Adxamov Abror Turaboyevich Egamkulov Shoxrux Boxodir o'g'li	CHDPU
INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLARI	Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna Boltayeva Charos Ozimboy qizi Axmedova Shaxodat Hamidovna	CHDPU

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.

Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.

Kindly keep your cameras on till the end of the session.

INTERNATIONAL

CONGRESS ON MODERN SCIENCES-IV

"GLOBAL PROSPECTS FOR MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND EDUCATION"

Based on Order No. 490 of the Minister of Higher Education, Science and Innovation dated December 27, 2024

Sirojiddinov Odiljon Iloxomjonovich	
PERSONNEL MANAGEMENT IN EDUCATIONAL ORGANIZATIONS: MOTIVATION AND EFFICIENCY	736
Talipova Yulduz Shavkat qizi	
BO‘LAJAK MUTAXASSISLARNING ETIK VA ESTETIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI	739
Talipova Yulduz Shavkat qizi	
TIL VA MADANIYATLARAR O‘RTASIDAGI MULOQOT TENDENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	742
Oblaqulova Farangiz Umid qizi, Sadullayeva Lobar Shuhrat qizi, Jo‘rabekova Dilshoda, Xo‘jabayeva Guldon Yerali qizi	
DUNYO MIQYOSIDA AMALIYOTCHI PSIXOLOGLARGA BO‘LGAN TALABLARNI O‘RGANISH VA ULARNI TAYYORLASH ISTIQBOLLARI	745
Talipova Yulduz Shavkat qizi	
TA‘LIM JARAYONIDA RAQAMLASHTIRISH MUAMMOLARINI O‘RGANISH VA ULARNI TAHLIL QILISH	748
Элдор Дўсярович Умаров	
МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИ РАҚАМЛАШТИРИШ ВА БИЛИМНИ БАҲОЛАШ, СТАТИСТИК ВА ДИНАМИК ТАҲЛИЛЛАРНИ ОЛИШ МЕТОДЛАРИ	752
Fayziev Voxid Baxramovich	
KARTOSHKKA X-VIRUSINI MOLEKULYAR GENETIK IDENTIFIKATSIYASI	756
Xalmatova Dilobad, Ro‘ziboyeva O‘lmasoy	
TA‘LIM TADQIQOTLARIDA BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI	760
Ешбаева М.М	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРЕПОДАВАНИЯФИЗИКИ В ШКОЛЕ	764
Сейтмуратова Гаухар Жаксылыковна	
ИНТЕГРАЦИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИЕ АСТРОНОМИИ В ШКОЛЕ	769
Суннатullo ДУСТОВ, АХТАМКУЛ АЪЗАМКУЛОВ	
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ АЛГЕБРЫ	774
Рафикова Рената Анатольевна	
ВОЗМОЖНОСТИ STEAM ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ УСПЕВАЕМОСТИ УЧАЩИХСЯ СРЕДНИХ КЛАССОВ	778
Суннатullo ДУСТОВ, АХТАМКУЛ АЪЗАМКУЛОВ	
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ	784
Ro‘zmatova Sharofat Toshmatjonovna	
BIOLOGIYA FANINI O‘QITISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH	787
Qaynarova Iqbol Valiyevna, Murodova Gulnora Ergash qizi, Nurmuhammadova Gulnoza Muhiddin qizi	
BO‘LAJAK O‘QITUVCHINING KASBIY MALAKASINI SHAKLLANTIRISH	791
Qo‘chqorova Intizor Akmalxon qizi	
OILADA KONFLIKTLARNI BOSHQARISH USULLARI	799

BO'LAJAK O'QITUVCHINING KASBIY MALAKASINI SHAKLLANTIRISH

Qaynarova Iqbol Valiyevna

O'qituvchi, Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika fakulteti, Chirchiq shahar O'zbekiston

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5313-1100>

Murodova Gulnora Ergash qizi

Talaba, Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika fakulteti, Chirchiq shahar O'zbekiston

Nurmuhammadova Gulnoza Muhiddin qizi

Talaba, Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika fakulteti, Chirchiq shahar O'zbekiston

ANATATSIYA

Ko'rib chiqilayotgan muammoning dolzarbligi O'zbekistonda pedagogik ta'lim paydo bo'lgan vaziyat bilan bog'liq. Maktab istiqbollari, zamonaviy o'qituvchiga qo'yiladigan talablar, uzluksiz isloh qilinadigan ta'lim sharoitida o'quvchilarni o'qitish maqsadlari to'g'risida aniq tushunchaning yo'qligi pedagogika universitetlari va institutlarida istiqbolni yo'qotishiga olib keldi. Hozirgi vaqtda o'qituvchilarni tayyorlash muammolari yangi maktab uchun juda dolzarbdir. Axborot maydoni juda tez o'zgarib turadi. Ushbu omillarni hisobga olgan holda, bo'lajak o'qituvchilarga o'qitish jarayonini qabul qilingan vositalar etarli darajada tashkil etish muhimdir: uslublar, usullar, ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash va uzatish usullari - talablarni etarli darajada bajarish uchun professional pedagogik faoliyatdan eng katta ta'sirga ega bo'lgan vaqt. Bu o'quvchining mashg'ulotlari pedagogik kompetentsiyani o'z-o'zini rivojlantirish bilan birlashtirilgandagina mumkin bo'ladi. Maqolada talabalarning pedagogik kompetentsiyasini o'z-o'zini rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar ko'rib chiqilgan. Va shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentsiyasini shakllantirish jarayonining asosiy shartlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: o'z-o'zini rivojlantirish, pedagogik kompetensiya, kasbiy kompetensiya, kasbiy ta'lim.

Kirish

Hozirgi paytda oliy ta'lim rivojlanishi yangi bosqichlarni bosib o'tmoqda. Bu haqiqatdan kelib chiqadi. Xalqaro maydondagi barqarorlik va obro'-e'tibor birinchi navbatda davlatdagi ta'lim tizimining ishlash sifati va xususan, ko'rsatilayotgan ta'lim xizmatlarining sifati bilan bog'liq.

Oliy ta'lim tizimiga qo'yiladigan asosiy talab uning jamiyat taraqqiyoti istiqbollari talablariga to'liq mos kelishidir. Bunday sharoitda davlat ta'lim xizmatlari sohasidagi siyosatni tartibga soluvchi, ishlab chiquvchi va boshqaruvchi sifatida harakat qilishi kerak (White, 2009). Uning asosiy vazifasi ta'limni boshqarish tizimida ma'muriy vertikalni, monitoring tizimini va sifat tizimini shakllantirishdan iborat (Hernon & Dugan, 2004). Bugungi kunda allaqachon rivojlangan ijodiy konstruktiv-konstruktiv va ma'naviy-shaxsiy tajriba bilan hayotga kiradigan bitiruvchiga talab mavjud. Ushbu talablar mutaxassisning raqobatdoshligini shakllantirishga, ijodkorlikni shakllantirishga, ya'ni inson o'z tajribasi qismlarini birlashtira oladigan kabi fazilatlarga yo'naltirilgan kompetensiya yondashuvi g'oyalarga mos keladi va yangi narsani sintez qiladi.

O'zbekiston kasb-hunar ta'limi tizimini modernizatsiya qilish, avvalambor, yo'naltirilgan yo'naltirishda ifodalangan. Bugungi kunda kasb-hunar ta'limi maqsadi - tegishli darajadagi va profildagi malakali ishchini tayyorlash; mehnat bozorida raqobatbardosh, vakolatli, mas'uliyatli; o'z kasbidan mohirona

foydalan va shu bilan bog'liq faoliyat sohasiga yo'naltirilgan; doimiy kasbiy o'sishga, ijtimoiy va professional harakatchanlikka tayyor (Hyland & Merrill, 2003). Zamonaviy ta'lim haqiqati bo'lajak o'qituvchilarning yangi bosqichiga o'tish va pedagogik tayyorgarlikni talab qiladi. Turli tashkilotlar va mualliflar tomonidan asosiy kompetentsiyalar bo'yicha nashrlarning tahlili o'qituvchilarning quyidagi asosiy vakolatlarini ochib beradi: kommunikativ, madaniy, axborot, intellektual va pedagogik. Ularning barchasi o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiradi (Gourier, 2010). Bugungi kunda umumiy va kasbiy pedagogik kompetentsiyalarni shakllantirish etarli emas. Bo'lajak mutaxassis uchun o'zining kasbiy rivojlanishining sub'ekti bo'lishi kerak. Va natijada, bo'lajak o'qituvchilarga dars berishda pedagogik kompetentsiyaning o'zini o'zi rivojlantirish muammosini hal qilishni tashkil etish muhimdir (Saroyan, Amundsen, 2001).

O'qitish usullari

Har bir talaba - bo'lajak o'qituvchi o'zini o'zi rivojlantirish zarurligini tushunishi kerak. Va pedagogik universitetning vazifasi bu maqsadni amalga oshirish uchun sharoit yaratishdir. Ko'pincha talabalar o'z-o'zini rivojlantirishni tashkil qilish muammosiga duch kelishadi: chunki bu qайдan boshlash kerakligi aniq emas yoki tanlangan o'z-o'zini rivojlantirish yo'llari qiyin, qiziqmaydi va qiziqish uyg'otmaydi, tez natija bermaydi. O'z-o'zini rivojlantirish usullarini bilish, kasbiy o'sish uchun o'rtacha kuchli turtki bo'lsa ham, talabalar – bo'lajak o'qituvchilarning ushbu faoliyatini boshlash va qo'llab-quvvatlashga imkon beradi. Ushbu ishning asosiy printsiplari - mavjud barcha imkoniyatlarni malaka oshirish uchun ma'lum manba sifatida ko'rib chiqish, so'ngra ushbu resurslardan qobiliyatlari va malakalarini rivojlantirishda foydalanish imkoniyatlarini izlashdir. Umuman olganda, bu o'z-o'zini rivojlantirish uchun asos bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetentsiyasini o'z-o'zini rivojlantirishni pedagogik universitet talabasining psixologik va pedagogik bilimlarni o'z tashabbusi bilan egallashga, kasbiy qobiliyatlarini, pedagogik qobiliyatlarini va kasbiy ahamiyatga ega fazilatlarini oshirishga qaratilgan ongli faoliyati deb ta'riflash mumkin (1-Shakl). (Gebre va boshq., 2014; Mirzagitova, 2014).

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentsiyasining o'z-o'zini rivojlantirish asoslari.

1-Shakl. Pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirish.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetentsiyasini o'z-o'zini rivojlantirishni faollashtirish uchun maxsus usullar, uslublar, texnologiyalar majmuasi zarur. Barchaga eng qulay bo'lgan ayrimlarini ko'rib chiqamiz.

1) Pedagogik kompetentsiyani o'z-o'zini boshqarish:

- zamonaviy pedagogika, metodika, ta'lim tizimlarini boshqarish, shuningdek ta'lim mazmuniga kiritilgan yangiliklarni baholash. Ushbu baholarni olish uchun bilim testlari, amaliy topshiriqlar va amaliy holatlardan foydalanish mumkin. Olingan hisob-kitoblarga asoslanib, so'nggi vaqt ichida kasbiy vakolatdagi o'zgarishlarning mohiyati to'g'risida to'g'ri xulosa chiqarish muhimdir.
- Shaxsiy professional muhim pedagogik fazilatlarni baholash, masalan, tanqidiylik - o'z-o'zini tanqid qilish, ishonch - ishonchsizlik, qaramlik - mustaqillik. Ushbu fazilatlarni o'ziga xos shaxsiy testlar, anketalar, muhim professional vaziyatlarda o'z xatti-harakatlarini o'z-o'zini tahlil qilish yordamida baholash mumkin. Nafaqat ba'zi bir fazilatlarni o'lchash, balki qaysi taraqqiyotda (ijobiy dinamika) kuzatilayotganini va nimada yo'qligini aniqlash ham muhimdir.
- kompetentsiyaning ijobiy dinamikasi va yo'qligining sabablarini aniqlash: bu keyingi sinf uchun o'z ustida ishlash rejalarini aniqlashtirish va konkretlashtirishga imkon beradi.

O'z-o'zini boshqarish vakolati - bu nafaqat introspektsiya yordamida, balki yuqori sifatli vositalar yordamida ham doimiy emas, balki vaqti-vaqti bilan amalga oshirilishi kerak bo'lgan protsedura.

Ijobiy natija talabning shaxsiy kundaligini yuritishi bilan beriladi, unda o'z-o'zini rivojlantirish rejasi va vazifalari, shuningdek erishilgan natijalar qayd etiladi.

2) Ishdagi va o'zidagi o'zgarishlarni inventarizatsiya qilish. Har chorakda yoki kamida olti oyda bir marta o'tkazilishi kerak bo'lgan protsedura. Uning mohiyati, bir tomondan, bajarilgan ishning vazifalari, mazmuni, talablaridagi barcha o'zgarishlarni hisobga olish, tahlil qilish va tizimlashtirishda, ikkinchi tomondan, bu davrda o'z shaxsiyati va pedagogik vakolatida sodir bo'lgan o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Ushbu taxminlar ularning bir-biriga qanchalik mos kelishini aniqlashga imkon beradi. Ushbu protseduraning mohiyati hal qilinayotgan vazifalarga doimiy ravishda o'zgarib turadigan talablarning kasbiy tayyorgarligini oshirishdir.

3) Boshqalardan o'rganish qobiliyati. Qiziqarli ma'lumotlar, foydali bilimlar, yangi tajribalar bo'lishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarda yangi narsalarni topish va o'zlashtirish maqsadlarini yaratish. Motivatsion maqsadlarni boshqarish tadqiqotlarda, konferentsiyalarda, pedagogik ishlarda, ayniqsa o'qitish va rivojlantirishning maxsus uyushtirilgan shakllarida ishlashda ham yuqori darajada rivojlanish samarasini beradi. Boshqalarning yordami bilan o'z-o'zini rivojlantirishning bunday maqsadiga hind falsafasining qadimgi ta'limotlaridan birining quyidagi so'zlari misol bo'la oladi: "Har qanday boshqa odam siz undan foydali narsani o'rganishingiz mumkin bo'lgan o'qituvchidir".

4) Ideal pedagogik portretni modellash. O'zining kasbiy va psixologik xususiyatlarini bir muncha vaqt ichida (masalan, o'tgan hafta) yoki har qanday muhim vazifani hal qilishda namoyon bo'lgan eng yorqin va ijobiy xususiyatlar shaklida yaratish tartibi. Grafik modellardan foydalanish yaxshiroq. Bunday holda, pedagogik portret qisqa og'zaki belgilar bilan sxematik rasmga o'xshaydi. Ushbu protsedura vaqti-vaqti bilan amalga oshirilishi kerak, shu bilan birga talaba – bo'lajak o'qituvchisi boshqacha ko'rinishga ega bo'ladi va shunga muvofiq uning pedagogik portreti sezilarli darajada farqlanadi.

Ideal modelni tuzgandan so'ng, siz u bilan ishlashingiz kerak. Olingan portret oldingisi bilan taqqoslash uchun foydalidir, siz "kosmetik" o'zgarishlarni belgilashingiz, tuzatishlar kiritishingiz, tasodifiy va

doimiy chiziqlarni ta'kidlashingiz mumkin. Pedagogik fazilatlar va malakalarni vizualizatsiya qilish ularni aniqroq tushunishga, ulardan yaxshiroq foydalanishga va boshqarishga imkon beradi.

5) O'qitish motivatsiyasini rivojlantirish. Bu erda quyidagi o'z-o'zini motivatsiya qilish usullari tavsiya etiladi:

- istiqbolli maqsadlarga erishishga intilish;
- Shaxsiy harakatlaringiz uchun asosiy javobgarlikni o'z zimmangizga oling. Inson o'zini tutishining sababini qanchalik ko'p his qilsa, u o'z harakatlarida shunchalik mustaqil va faoliyatga qo'shgan hissasi qanchalik yuqori bo'lsa, shuncha g'ayrat va qoniqlik hosil qiladi;
- Pedagogik kompetensiyani rivojlantirish bilan cheklanib qolmang. Faqatgina professional sohaga yo'naltirilgan insonning bitta "motivatsion yo'nalishi" zamonaviy mutaxassislar uchun qabul qilinishi mumkin emas. Siz dunyoqarashingizni kengaytirishingiz, ijodiy qobiliyatlaringizni rivojlantirishingiz kerak. Shaxsning ijodiy salohiyatini shakllantirish zamonaviy jamiyat uchun ham, uning alohida elementlari uchun, xususan ta'lim tizimi uchun dolzarb muammolardan biridir. Bu, ayniqsa, 21-asrning raqobatbardosh o'qituvchisi uchun to'g'ri keladi.

6) aks ettirish qobiliyatiga ega bo'lish

Refleksiya - bu o'qituvchining samaradorligini oshirishning universal ichki mexanizmlaridan biri: u qabul qiladigan qarorlar, o'quvchilarning sinfdagi o'zini tutishi, umuman maktabdagi ishi, shuningdek, o'zining rivojlanishi.

Refleksiya - bu inson tomonidan uning istaklari, maqsadlari, intellektual harakatlari, tajribalari va ma'nolarini bilish va o'zini o'zi boshqarish jarayoni.

Aks ettirishning asosiy vazifasi inson tomonidan o'zi tomonidan amalga oshiriladigan faoliyatni uning individual elementlari (omillar, maqsadlar, vositalar) va ajralmas butun (faoliyat funktsional qismni tashkil etuvchi ajralmas shakllanish sifatida) to'g'risida to'liqroq va aniqroq tushunishni ta'minlashdir. barcha faoliyat turlari). Ko'zgu natijalari sizning shaxsiy xulq-atvoringizni aniqroq baholashingiz va yaxshiroq qarorlar qabul qilishingizga imkon beradi.

Refleksiya odamda tafakkur va ongning ma'lum darajada rivojlanishi natijasida vujudga keladi. Tashqi ko'rinishi tufayli faoliyat va shaxsning individual tarkibiy qismlari, shu jumladan fikrlash o'z-o'zini bilish ob'ektiga aylanadi: ularning istaklari, maqsadlari haqida, ma'lum bir bayonot yoki hissiy reaksiya, ichki holat haqida fikrlar paydo bo'ladi, natijada shaxs rivojlanadi. Kasbiy faoliyatda shaxsiyat bilan bir xil bo'ladi. Shaxs faoliyatining mazmuni aks ettirish bilan qanchalik ko'p qamrab olinsa, uning rivojlanish samarasi shunchalik yuqori bo'ladi.

Ko'zgu inson uchun har qanday faoliyatda katta ahamiyatga ega. Ammo bu murakkab intellektual ishlarda va uning shaxslararo va guruhlarining o'zaro aloqalari bilan ajralib turadigan turlarida alohida rol o'ynaydi. Bularga, shubhasiz, o'qitish faoliyati kiradi. Shuning uchun o'qituvchi ham intellektual, ham ijtimoiy aks ettirishning yuqori qobiliyatlariga ega bo'lishi kerak.

O'qituvchining aks ettirish qobiliyati quyidagi kasbiy faoliyat turlarida to'liq namoyon bo'ladi:

- pedagogik vaziyatni baholashda;
- Ta'rifga ko'ra, shakllantirish, maqsadni tanlash;
- pedagogik muammolarni tahlil qilishda, qaror qabul qilishda;
- shaxslararo yoki guruhviy o'zaro aloqalardagi munosabatlar va harakatlarni belgilashda, shuningdek umuman pedagogik xatti-harakatlar strategiyasi va taktikasini tanlashda.

Ko'p hollarda, bir tomondan, pedagogik faoliyatning holati va mazmuni, boshqa tomondan, aql va shaxsiyatning ko'plab ichki fazilatlarini aks ettirish darslariga hissa qo'shmaydi va hatto ularga to'siqlar ham yaratmaydi.

Pedagogik faoliyatda aks ettirishga nima sabab bo'ladi? Birinchidan, aralashuv:

- O'qituvchi nazarida talabalar jamoasining maqsadlari va strategiyalarining etishmasligi;
- xatti-harakatlarning stereotiplari va shakllari;
- O'qitishning obro'li uslubi va uslublari va talabalar bilan aloqa qilish;
- Qo'rquv (jazolash, rad etish, maktab ma'muriyati talablarini bajarmaganlik);
- javobgarlikning yo'qligi (to'liq bo'lmagan yoki rasmiy);
- Kasbiy vakolat darajasining pastligi;
- psixologik himoyaning ibtidoiy mexanizmlari;
- aql-idrokni cheklash;
- ongning rivojlanish darajasi etarli emas (o'z-o'zini hurmat qilishning etarli emasligi, farqlanmagan o'z-o'zini hurmat qilish).

Ushbu aralashuvlarni minimallashtirish o'qituvchilarning kasbiy o'sishi uchun rivojlanayotgan muhitni yaratish usullaridan biridir. Mumkin bo'lgan muammolarni bilish va bunday qiyinchiliklarning oldini olishni nazorat qilish bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik muvaffaqiyatining kalitidir.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun aks ettirishni rivojlantirish bo'yicha trening sifatida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqilgan:

- 1) Muhim voqealar, qiyin vaziyatlar va asosiy qarorlardan so'ng harakatlar tahliliga qaytish kerak.
- 2) Har bir mashg'ulot kuni va natijada ish kuni retrospektiv tahlil bilan yakunlanishi kerak.
- 3) Siz o'zingizning g'oyalaringizni, boshqa odamlar haqida shakllangan baholarni tekshirishingiz kerak. Ular qanchalik to'g'ri, qacda aniq emas, nega ular noto'g'ri?
- 4) o'rtoqlar va hamkasblar bilan pedagogik vaziyatlarni muhokama qilish muammoni tashqi kuzatuvchilar yoki ishtirokchilar ko'zlari bilan ko'rib chiqish uchun foydalidir.
- 5) Sizga o'xshamaydigan, siz har doim ham tushunmaydigan, ko'pincha boshqa nuqtai nazarga ega bo'lgan odamlar bilan aloqa o'rnatish - bu aks ettirishni faollashtirish va tushunishda muvaffaqiyatga erishish yana bir aks etuvchi pozitsiyani ishlab chiqishdir. Boshqasini tushunishga urinishdan qo'rqmang, bu ular bilan rozi bo'lishni anglatmaydi, ammo bu yaxshiroq echim topish uchun shart yoki hech bo'lmaganda muvofiqlashtirilgan.

3. Natijalar

Pedagogik kompetentsiyani o'z-o'zini rivojlantirish usullarini umumlashtirish natijasida biz quyidagi qoidalarni shakllantirdik.

Pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirish uchun ichki motivatsiyani shakllantirish qoidalari.

Pedagogik universitetda olib borilgan pedagogik ish tajribasi bir qator qoidalarni taklif qildi, ularning bajarilishi talabalar - bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentsiyani o'z-o'zini rivojlantirish uchun ichki motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, birinchi navbatda talaba kelajakdagi kasbiy pedagogik faoliyatga qay darajada tayyorligini anglashi zarur. Pedagogik ishning o'ziga xosligi hissiy va shaxsiy ochiqlik kabi xususiyatlarda ifodalanadi; chinakamlilik va samimiylik, his-tuyg'ular va munosabatlarning ifodasi; talabalar bilan birgalikdagi ijodiy faoliyat jarayonida qoniqishga intilish; maksimal darajada ishonitirish va ifodalilikka erishish uchun aniq bir shakl bilan maqbul ishlashga psixologik munosabat va boshqalar. Agar o'qituvchi mehnatga va o'quvchilarga bo'lgan muhabbatni birlashtirsa, u ideal o'qituvchidir. O'quvchilar ustozda ustalikni, mavzuni chuqur bilishni va aniq fikrni hamma narsadan ustun qo'yadilar. Faqatgina o'ziga tegishli bo'lgan ushbu fazilatlarini tushunish va qabul qilishgina talabaga o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga ongli ravishda tayyorgarlik ko'rishga imkon berishi mumkin. Pedagogik sohada

vujudga keladigan vaziyatlar amaldagi shaxsning pozitsiyasi bilan baholanadi. Harakat yo'nalishini tanlash uning maqsadlariga, qadriyatlar tizimiga, shaxsiy imtiyozlariga bog'liq. Ta'lim jarayonida pedagogik vaziyatlar bilan tanlanish holatlari sifatida tanlanish, ularning predmeti bo'lgan bolaning pozitsiyalari va harakatlarini tahlil qilish, ularning kasbiy ehtiyojlarini shaxsiy o'z-o'zini anglash uchun sharoit yaratadi.

Shuning uchun biz o'zimizni bo'lajak o'qituvchi sifatida tushunish va qabul qilish talabning kasbiy va pedagogik rivojlanishida muhim omil ekanligini ta'kidlaymiz. Faqat shu asosda o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan kasbiy va individual talablarning barcha boshqa tarkibiy qismlarini qurish mumkin. Va bu bizning fikrimizcha bir nechta muhim omillarning bajarilishini talab qiladi (1-jadval).

1-Jadval. Talaba - bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetentsiyasini o'z-o'zini rivojlantirish shartlari.

PEDAGOGIK SALOMATNING O'ZINI RIVOJLANTIRISH UCHUN TALABA – BO'LAJAK O'QITUVCHINING ICHKI MOTIVASIYASI			
Qulay ta'lim muhiti; Pedagogik munosabatlarni uyg'unlashtirish	Qiyamat	yo'nalishlarini	Talaba faoliyatini pedagogik boshqarish rolini kamaytirish.
	shakllantirish:	ijtimoiy,	
	psixologik,	kasbiy va	
	pedagogik.		
TALABALARNING MUSTAQILLIGI VA IJODI			

Birinchidan, qulay sharoit yaratish va pedagogik jarayonning barcha ishtirokchilari (talabalar, o'qituvchilar, ma'muriyat) o'rtasidagi munosabatlarni uyg'unligini ta'minlash kerak (Oskolkova va boshq., 2012). Ushbu qoida, avvalambor, ta'lim jarayonining gumanistik yo'nalishi printsipligiga tayanishni nazarda tutadi. O'qituvchi talabani tushunishi va uni o'qituvchi topgani kabi qabul qilishi juda muhimdir. Bu talabaga o'zini, uning ichki imkoniyatlari va istaklarini bilish erkinligini ta'minlash uchun zarurdir. O'qituvchi kelajakdagi kasbiy faoliyatni maqsad qilib, o'quvchilarga erkin ochilish imkoniyatini beradigan o'qitish texnikasi va usullaridan foydalanishi kerak (Vankat, 2002). Bu o'qitishni individualizatsiya qilish bilan bir qatorda ta'lim jarayonining maktabdagi ishning haqiqiy sharoitlariga yaqinlashishi bilan ham mumkin (Umumiy Evropa ...).

Ikkinchidan, kasbga mos keladigan qadriyatlarni shakllantirish muhimdir. Qobiliyatning o'sishi qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli, shaxsning qadriyat yo'nalishlarini aniqlash, ularni yanada aniqroq tushunishiga yordam berish, qadriyatlar ziddiyatlarini hal qilish va alternativalarini baholash har qanday vakolatlarni rivojlantirish dasturining asosidir (Raven, 2002).

Ta'lim faoliyatining ustuvor qadriyatlari qatoriga quyidagilar kiradi:

- Ijtimoiy: pedagogik ishning ahamiyati, o'qituvchining o'quvchilar, ota-onalar va jamiyat oldidagi mas'uliyati, o'qituvchining ijodiy o'zini o'zi anglash imkoniyatlarini kengaytirish;
- Psixologik: hamkasblar va bolalar bilan birgalikdagi ijodkorlik imkoniyati, pedagogik muloqotda o'zini tasdiqlash, bolalarga bo'lgan muhabbat, ijodiy rejalarini o'z-o'zini amalga oshirish imkoniyati, o'z shaxsiyatini ochib berish;
- Kasbiy pedagogik: o'qitish va tarbiyalashning yangi usullari va texnologiyalarini o'zlashtirish imkoniyati, pedagogik mahoratning cheksiz kasbiy o'sishi va o'zini takomillashtirish imkoniyati (Andreev, 2000). Bu omil birinchi navbatda dolzarbroq, chunki aniq qiymat yo'nalishlariga ega bo'lmagan odam konstruktiv g'oyalarni dunyoga tarjima qila olmaydi. Hozirgi bosqichda rivojlanish yo'llarini tanlashda shubha mavjud bo'lgan, ideallarni izlash bir necha o'n yillar davomida olib

borilayotgan jamiyatda o'qituvchi yangi avlodni vatanparvarlik, insonparvarlik ruhida tarbiyalash uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi kerak. mehribonlik. va dunyo uchun javobgarlik.

Talabalarni pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirishning navbatdagi qoidasi talabalar faoliyatini pedagogik boshqarish ulushini kamaytirishdir (Felder & Brent, 2005). Pedagogik menejment talabalarining foydali tashabbuslarini rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash, ularning ehtiyojlarini ular bilan muhokama qilish, foydali tashabbusni rag'batlantirish, ta'lim muhitida mustaqillik va ijodkorlikni rivojlantirish uchun mo'ljallangan (Oskolkova va boshq., 2012). Shunday qilib, pedagogik faoliyat o'quvchilarning tashabbusi va ijodiga asoslangan holda o'qituvchining ta'lim faoliyatidan (u rejalashtiradi, savollar beradi, vazifalar qo'yadi, baholaydi) ta'lim faoliyatiga o'tadigan tarzda tuzilishi kerak. Bu talabalarining shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda, talabaga pedagogik kompetensiyani rivojlantirish uchun mustaqil vektorni taqdim etgandagina mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasining o'z-o'zini rivojlantirishni tashkil etishning yana bir muhim qoidasi - bu umuman o'z faoliyati uchun javobgarlik pozitsiyasini shakllantirish va xususan ta'lim. Ta'lim jarayonida shunday sharoitlarni yaratish kerakki, uni amalga oshirish o'zini o'zi rivojlantirish uchun javobgarlik kabi muhim shaxs sifatini shakllantirishga imkon beradi. Zamonaviy ta'lim, avvalo, mustaqillik, ijodiy tashabbus va ijtimoiy mas'uliyatni tarbiyalashi kerak, bu bir-birisiz imkonsiz (Cowan, 2012). Ayni paytda mustaqil ijodiy shaxs o'zini o'zi boshqarish asosida qurilgan mustaqil ijodiy faoliyatni shakllantiradi. Bundan tashqari, yanada murakkab va individual ish yanada murakkab va moslashuvchan fikrlash va o'ziga va jamiyatga nisbatan mustaqil munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

O'quvchilardan samarali mustaqillikka, ya'ni o'qituvchi tomonidan tizimli nazorat va rag'batlantirmasdan, sinfda, uyda ko'proq mustaqil ishlash qobiliyatiga, ishning ayrim shakllarini va umuman barcha ta'lim faoliyatini tashkil etish qobiliyatiga erishish kerak.

Xulosa

O'zbekistondagi pedagogik universitetlarning ta'lim muhiti bo'lajak o'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirish omiliga aylanadi: o'rganilayotgan fanlarning mazmuni nafaqat qiziqarli, balki amaliyotga, haqiqatga yo'naltirilgan bo'lsa; faoliyat shakllari va usullari aniq, mantiqiy va maktab amaliyotida oson qo'llanilishi; o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatlar demokratiya va rivojlanayotgan ta'lim turiga asoslanadi; zamonaviy o'quv faoliyatini tashkil etish va o'quvchilarni rivojlantirish uchun moddiy imkoniyatlar mavjud; o'quv jarayonining turli sub'ektlari bilan o'zaro aloqalar mavjud. Asosiy o'quv maydonchalarini yaratish, ilmiy seminar va konferentsiyalarni o'tkazish, ilmiy laboratoriyalarni tashkil qilish, talabalar, universitet professor-o'qituvchilari, o'qituvchilari va maktab o'quvchilarining qo'shma suhbatlarini o'tkazish. Shu bilan birga, o'qituvchilar tarkibini tayyorlashda nafaqat tashqi omillar, balki ichki omillar ustida ham ishlash muhimdir. Faqatgina tashqi va ichki sharoitlarning uyg'un kombinatsiyasi bilan eng samarali natijaga erishish mumkin: o'qituvchi, zamonaviy, istiqbolli, o'zgaruvchan sharoitlarga oson moslashuvchan, har bir bolada "quyoshni ko'rishga" qodir.

Natijalar

Zamonaviy maktab o'qituvchisini tayyorlash uchun nafaqat umumiy madaniy va kasbiy kompetensiyani shakllantirish, balki universitetda o'qish paytida kasbiy pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirish uchun sharoit yaratish ustida ishlash kerak.

Quyidagi qoidalarga rioya qilingan taqdirda bu mumkin:

- Ta'lim jarayonini faqat bo'lajak o'qituvchilarning o'quv jarayonining barcha ishtirokchilarining uyg'un munosabatlari doirasida qurish;
- bo'lajak o'qituvchilarda qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishga, shuningdek yaratilgan qadriyat pozitsiyalariga mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga katta e'tibor berish;

- o'quv jarayonidagi ma'muriy uslubdan voz kechish, o'quvchilarga - bo'lajak o'qituvchilarga ijodiy salohiyatini, shaxsiy tashabbusini ro'yobga chiqarish uchun maksimal erkinlik berish;
- Bo'lajak o'qituvchilarda ularning rivojlanishiga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish, bu kasbiy rivojlanishning eng muhim omili - muvaffaqiyat.

MANBALAR

1. Andreyev, V. (2000). *Pedagogics: Training course for creative self-development*. Kazan, Center of innovative technologies.
2. Cowan, J. (2012). Teaching for quality learning at university—By John Biggs & Catherine Tang. *British Journal of Educational Technology*, 43, E94-E95. http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8535.2012.01317_3.x
3. Felder R., & Brent R. (2005). Understanding Student Differences. *Journal of Engineering Education*, 94(1), 57-72. <http://dx.doi.org/10.1002/j.2168-9830.2005.tb00829.x/pdf>
4. Gebre, E., Saroyan, A., & Bracewell, R. (2014). Students' engagement in technology rich classrooms and its relationship to professors' conceptions of effective teaching. *British Journal of Educational Technology*, 45(1), 63-96. <http://dx.doi.org/10.1111/bjet.12001>
5. Gourier, L. (2010). *Modeling pedagogical competences of technical university teacher*. Joint International IGIP-SEFI Annual Conference 2010, Trnava, Slovakia.
6. Hernon, P., & Dugan, R. (2004). *Outcomes Assessment in Higher Education*. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited.
7. Heynonen, T. (2008). *Innovations in education system*. Problems of quality management of education in university: Collection of articles. Penza.
8. Hyland, T., & Merrill, B. (2003). *The changing face of further education: lifelong learning, inclusion and community values in further education*. London: Routledge falmer. <http://dx.doi.org/10.4324/9780203464441>
9. White, R. (2009). *Motivation reconsidered: The concept of competence*. Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1037/h0040934>
10. Oskolkova, V., Ozegova, E., & Kruze, B. (2012). The Competence-Based Approach in the Russian Federation: The Definition of the Notion and Structure of the Professional Competence of a Future Teacher. *World Applied Sciences Journal*, 20(Special Issue of Pedagogy and Psychology), 20-23. <http://dx.doi.org/10.5829/idosi.wasj.2012.20.10005>
11. Raven, J., (2002). *Competence of modern society: identification, development, realization* (Trans. from English). Moscow: Kogito-center.
12. Saroyan, A., & Amundsen, C. (2001). Evaluating university teaching: Time to take stock. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 26(4), 337-349. <http://dx.doi.org/10.1080/02602930120063493>
13. Wankat, P. (2002). *The Effective, Efficient Professor: Teaching, Scholarship, and Service*. Boston, Mass.: Allyn and Bacon.